

Slinkina, T. D. [Слинкина, Т. Д.] (2015), Мәнси мӕхум пӕс йис ӕрхыт. Старинные песни народа манси. В записи Берната Мункачи, 1888–1889 гг. Югорский формат, Ханты-Мансийск. (VNGy IV)

CSEPREGI MÁRTA

Dömötör Adrienne és Haader Lea (szerk.), „Halandó, ezeket megmondjad!”: Magyar nyelvű imádságok a XV–XVI. századból
Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012. 208 o.

Nem túlzás azt állítani, hogy a Dömötör Adrienne és Haader Lea gondozásában megjelent imakötettel hiánypótló munkát tart a kezében az olvasó. A kötet 12 tematikus csoportba rendezve közli számos XV–XVI. századból származó ima szövegét, mai helyesírással, ugyanakkor az eredeti szövegek minél több ma már archaikusnak számító sajátosságát megőrizve. A kötet azon ritka esetek egyike, amikor mind a szakmabeli, mind pedig a laikus olvasó számára értékes gyűjteményt kapunk, amely felépítését tekintve a régi imakönyvek elrendezését követi. A szövegek természetesen sokfélék, azonban a tematikai szűkítés (imák, illetve valamely szigorú műfajjelölőnél kicsit tágabb értelemben vett imádságok) illetve az azonos korszak révén mégis olyan szövegekről van szó, amelyek értelmes módon egymás mellé rendezhetők. Mindent egybevetve az 1416 és 1541 közötti időszak szövegeiről van szó, azonban ha azt is figyelembe vesszük, hogy a XV. század elejéről származó kódexek (az úgynevezett „Huszita Biblia” három darabjából jelen esetben kettő, a Müncheni kódex és az Apor-kódex) a XV. század második feléből származó másolatokban maradtak fenn, akkor valamivel kevesebb, mint egy évszázad szövegtermékeivel van dolgunk.

A szélesebb szakma és a művelt olvasóközönség számára a szövegek hozzáférhetősége részben a válogatás és elrendezés milyenségében, részben pedig az eredetihez képest egyszerűsített helyesírásban keresendő. Mindkét vonatkozásban megemlítendő ugyanakkor, hogy a szerkesztők eljárása nem nélkülözi a filológiai pontosságot. Az átirás ugyanis meglehetősen következetes – a korabeli hangállapot visszaadása vonatkozásában, mint a szerkesztők a bevezetőben maguk is megemlítik (pp. 6–7), teljes bizonyosságot nem lehetséges elérni, ugyanakkor kellő odafigyeléssel meglehetősen jó közelítést lehet adni, ami meglátásom szerint jelen esetben sikeresnek mondható. Az egyes szövegek lelőhelye minden esetben az adott szöveg alatt pontosan (kódex neve, lapszám) meg van adva, vagyis mindegyik szöveg eredeti kontextusában és eredeti helyesírással is visszakereshető.

A szerkesztők a bevezetőben (pp. 5–6) kitérnek arra is, hogy a kötetben szereplő imák a korabeli imakincs bevett darabjai, vagyis Európa egészében számos vál-

tozatban és fordításban léteztek, illetve nemcsak kézi másolás, hanem élőszó útján is terjedtek. Ez részben természetesen, ahogy a szerkesztők is megjegyzik (p. 6), sok esetben egyértelműen szövegromláshoz vezetett, másrészt azonban azt is fontos látni, hogy a korabeli kódexek és imakönyvek készítői nem feltétlenül törekedtek az autenticitásra, és a fordítás illetve a másolás során a szövegek bizonyos fokú szabadon kezelése, különösen ami a helyesírás átalakítását illeti, teljes mértékben bevettnek számított. A korabeli kódexek és imakötetek (a kor egyházi irodalmának más szövegeihez hasonlóan) kompilációs munkák: a bennük szereplő szövegek (néhány kivételtől eltekintve) nem eredetiek, hanem másolatok, illetve fordítások, az eredetiség pedig a fentebb említett relatíve szabad szövegkezelésen túlmenően pedig elsősorban a szövegek kiválasztásában és elrendezésében keresendő. A magyar nyelvű kódexek zöme meghatározott funkcióval (pl. imádságoskönyv) meghatározott közönségnek (jórészt latinul nem tudó apácáknak, p. 6) készült, és a válogatás nyilvánvalóan ezt figyelembe véve történt meg.

Érdekes ebből a szempontból, hogy a jelen kötet maga is kompilációs mű, hiszen korábbi szövegeket válogat össze meghatározott (bár kétségkívül igen tág) közönségnek alapvetően azzal a céllal, hogy ezeket a korábbi szövegeket hozzáférhetővé tegye. A funkció tehát mindenképpen változott annyiban, hogy itt nem az imádságok elsődleges funkciója kerül előtérbe (hiszen arra számos modern imádságos kötet áll rendelkezésre), hanem egy olyan metakulturális gesztusról van szó, amelynek révén az olvasó átélhető formában kaphat betekintést a régiség egyik fontos irodalmi terméktípusába. Ez pedig nem utolsósorban annak köszönhető, hogy a kötet felépítésében és szerkezetében imitálja és ezzel plasztikussá teszi a korábbi hagyományt.

Mint korábban is említettem, a hagyomány élővé tételének fontos záradéka a helyesírás legalább részleges normalizálása, amely tehát jelen esetben a mai helyesírás szabályainak megfelelően, de az egykori hangállapot minél teljesebb megőrzésével (részben rekonstruálásával) együtt. Ennek következményeképpen a közölt szövegekben számos, a mai standard normától eltérő hangalakú szót találunk, így *bínét* 'bünét' (p. 31), *gyenyerkedő* 'gyönyörködő' (p. 69), *édös* 'édes' (p. 123). Azonban a pusztán hangalaki eltéréseken túlmenően morfofonológiai sajátosságokat is felfedezhetünk, így különösen gyakori az *-ít* képző *-ejt/-ojt* alakváltozata, pl. *megújojtod* 'megújítod' vagy *tanejtád* 'tanítád' (p. 45). A variációval kapcsolatban a szerkesztők a bevezetőben kitérnek arra, hogy a kései ómagyar korban a magyar nyelv még csak nyelvjárásokban élt, vagyis nem beszélhetünk standard változatról, valamint egy-egy szövegben is keveredhetnek a különböző nyelvjárások (p. 6). A pontosság kedvéért talán nem ártott volna ugyanakkor világosabban kiemelni, hogy számos alak a ma élő nyelvjárásokban is létezik, vagyis előfordulásuk nem vagy nem feltétlenül azért mutatja a szöveg régiségét, mert az alakok régiek, hanem azért, mert olyan korból származnak, amikor nem alakult ki nyelvjárások feletti standard. A nyelvjárások keveredésé-

nek kérdése kapcsán pedig azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az egyes hangváltozások az ómagyar kor során a változás gócpontjától távolabb eső nyelvjárások esetében lexikai különbségeket is mutathatnak. Az átírás kérdéseivel kapcsolatban megemlítendő még, hogy sajnálatos módon a bevezető említést sem tesz a központosítás kérdéséről: az ómagyar korban az írásjelhasználat ugyanis igen nagy mértékben eltért a maitól (de a kis- és nagybetűk használata is különbözik), és a közölt szövegek ebben a tekintetben egységesen a mai helyesírási szabályokat követik. Ugyancsak ide tartozik a sortörések használata, amely számos esetben szintén nem a kódexlapok elrendezését követi. Az eljárás természetesen indokolt, hiszen a mai olvasó számára a szövegek így hozzáférhetőek, ugyanakkor a kérdés érintése a filológiai pontosság jegyében szükséges lett volna, különösen hogy a helyesírás hangtani összefüggéseiről a szerkesztők bővebben is írtak.

Az eredeti és a mai írásmód közti átmeneteket szemlélteti a következő példasor (Peer-kódex 282; XVI. század első negyede):

(1) a.	<i>wl mendenhato at'a ystennek jogya felol</i>	(eredeti)
b.	<i>wl mendenhato at'a ystennek yogya felol</i>	(paleográfiai egyszerűsítés)
c.	<i>ül mendenható Atyaistennek jogja felől</i>	(itt alkalmazott, p. 12)
d.	<i>ül mindenható Atyaistennek jobbjá felől</i>	(normalizált)

Az (1c) mutatja a jelen esetben alkalmazott írásmódot, amely értelemszerűen eltér az eredetitől, (1a), ugyanakkor több a puszta paleográfiai egyszerűsítésnél is, (1b). Az (1a) és az (1b) különbsége jelen esetben az *y* és az *y* használatában áll, mindkét betű jelölhetett ugyanis /i/ vagy /j/ hangot is, és mivel a két karakter ebben az értelemben felcserélhető, a ma már nem használatos *y* egyszerűsíthető *y*-ra. Mivel ez minden esetben igaz, a paleográfiai egyszerűsítés géppel is végezhető, hiszen a karakter kicserélése nem igényel további mérlegelést. Ugyanez nem mondható el például a *w* esetében, amely a mai *u*, *ú*, *ü* vagy *ű* megfelelője is lehet, itt tehát minden esetben egyedi elbírálást kell alkalmazni. Ezt mutatja az (1c), ahol is tehát a szerkesztők döntésén múlik, hogy rövid vagy hosszú magánhangzót rekonstruálnak. További eltérés, hogy az eredetileg különírt alakok egybeíródnak, illetve a ma nyilvánvalóan nagy kezdőbetűvel írandó szavak sem kezdődhetnek kisbetűvel (ezt mutatja az *Atyaistennek* alak).

Mindezekon túlmenően azonban teljes normalizálásról nem beszélhetünk, ott ugyanis a standard nyelvhasználat morfológiai sajátosságainak megfelelően egységesülnek a különböző variánsok. A jelen kötet szempontjából azonban mindenképpen az (1c) típusú szövegközlés az optimális, hiszen a ma nem használt karakterek kiiktatásával könnyen olvashatóvá teszi a szövegeket, azonban nem veszi el azoknak az adott korra és nyelvjárássra utaló jellegzetességeit sem.

Az első tematikus egységben úgynevezett általános imák szerepelnek (Miatyánk, Hiszekegy), amelyek széles körben ismertek, és éppen ezért a ma ismert variánsokkal való összehasonlítás alapján a kései ómagyar kor nyelvhasználatá-

nak bizonyos sajátosságait igen könnyű észrevenni. Az itt közölt 4 szöveg közül 3 a Peer-kódexből (XVI. század első egyede) származik, vagyis a mai olvasó egy olyan szövegcsoporthoz kap, amely az egykori olvasó számára is részben összetartozott: a jelen kötetben közölt Miatyánk (p. 11) és Hiszekegy (Apostoli hitvallás, pp. 12–13) a Peer-kódexben is közvetlenül követte egymást. A Credonak összesen 3 variánsa szerepel ebben a részben (Apostoli hitvallás, Nicea-konstantinápolyi hitvallás, illetve Athanasius-féle hitvallás), ebből az első kettő a Peer-kódexből származik. Ez a két szöveg nyilvánvalóan az eredeti szövegek különbségeiből adódóan is mutat eltéréseket, azonban a nagyfokú hasonlóság miatt bizonyos helyeken nyilvánvalóan nyelvi variánsokról van szó (pp. 12–14):

(2) a. *Hiszek [...] Jézus Krisztusba, ő fiába, mi egy Uronkba.*

b. *Hiszek [...] egy Urunkban, Jézus Krisztusban, Istennek egyetlen fiában.*

A *-ba/-be* és a *-ban/-ben* közötti ingadozás egy adott ima szövegén belül is feltűnhet a mai olvasó számára, azonban a párhuzamos szöveghelyek eltérő felhasználata egyértelműen mutatja, hogy a variáció nem szintaktikailag és/vagy lexikailag kondicionálható. Ehelyett arról van szó, hogy a korban még nem alakult ki olyan írott standard nyelvváltozat, amelyben a *-ba/-be* fonológiai forma csak az illativus, a *-ban/-ben* pedig csak az inessivus esetet jelölheti.

A második tematikus egységben a napszakok imái kaptak helyet; itt reggel illetve este mondandó imákra kell gondolni. Különösen szép példa a két „Hálát adok neked, Uram...” kezdetű ima (pp. 24–25), amelyek a Lázár-kódexben (XVI. század első negyede) eredetileg is egymás utáni kódexlapokon szerepelnek, és olyan egymást kiegészítő, egymásra felelő szövegpárt alkotnak, amelyek mentén a hívő ember (idealizált) napja kirajzolható.

A harmadik rész különböző dicsőítő imákat tartalmaz, amelyek az általános imákhoz hasonlóan jórészt széles körben ismertek. A Lukács evangéliumából származó Magnificat két változatban is szerepel (pp. 37–38): az első a Münchener kódexből (1416 után/1466), a második a Czech-kódexből (1513). A két szöveg érdekessége, hogy bár az eredeti keletkezési dátumok között mintegy száz év differencia van, számos ponton éppen a korábbi változat az, amelyik a mai standard nyelvhasználathoz közelebb áll. Tekintsük a következő párokat:

(3) a. *Én lelkem felmagasztatja Urat* (Münchener kódex)

b. *Nagyjejtja én lelköm Urat* (Czech-kódex)

c. *Mert tekéntette ő szolgáló lányának alázatosságát* (Münchener kódex)

d. *Mert tekénté ő szolgáló leányának alázatosságát* (Czech-kódex)

A (3a) és (3b) példa esetében lexikális különbségről van szó, amely természetesen részben visszavezethető fordítói megoldásra is, vagyis nem feltétlenül egyes dialektusok közötti szisztematikus lexikai eltérést kell feltételezni. Azonban ettől függetlenül is igaz, hogy a Czech-kódex fordítója számára a *nagyít* ’felmagasz-

tal' értelemben lehetséges forma volt, míg a későbbiekben kiveszett az irodalmi nyelvből, nem utolsósorban azért is, mert az egyházi irodalomban a dicsőítés bevett szavává a *felmagasztal* vált. Az ómagyar korban azonban még nem alakult ki az a törekvés, hogy az újabb fordítások a korábbiakat figyelembe veszik, és bizonyos archaikusabb megoldásokat érintetlenül hagynak, ebben az értelemben tehát a példák jól mutatják, hogy nem kifejezetten elkülönülő biblikus regiszterről van szó. Ugyancsak a lehetséges variációk sokféleségét mutatja az igealak különbsége: a (3c) a mai nyelvhasználatnak megfelelő, *-t*-vel képzett múlt, míg a (3d) a mára archaikussá vált elbeszélő múlt. A különbségek jól mutatják, hogy a nyelvjárási eltérései és a standardizáció hiánya miatt az időben egymást követő szövegek mai nyelvtől való eltérése nem megjósolható.

A negyedik tematikus egységet három, a Szentlélekhez való ima alkotja: az első kettő (pp. 45–46) egy ima két szövegvariánsa a Winkler-kódexből (1506) és a Keszthelyi kódexből (1522), amelyek időben meglehetősen közeliek, és ezért különbségeik elsősorban is a nyelvjárási különbségekre hívják fel a figyelmet – a Winkler-kódex a Nyulak szigetén élő apácák számára készült, míg a Keszthelyi kódex Lékán (ma: Lockenhaus, Ausztria). A harmadik szöveg (pp. 47–48) egy bensőséges hangvételi imádság, amely a költői értékeket sem nélkülözi.

Az ötödik tematikus egységben úgynevezett bánatimák kaptak helyet, amelyek hosszabb terjedelmüknel fogva egyrészt a hívő és Isten közötti kapcsolat egyik személyes aspektusát részletesebben ki tudják bontakoztatni, másrészt a korabeli nyelvhasználat olyan morfoszintaktikai sajátosságai is megfigyelhetők, amelyek az egyszerűbb mondatszerkesztésű rövidebb szövegeknél csak korlátozott mértékben vannak jelen. Ilyen az összetett kötőmódú alakok használata (p. 61):

(4) *hogy heába ne fáradtál légyön énérttem*

Akárcsak a kijelentő módú alakok (*mész vala, mentél vala*) vagy a feltételes mód (*mentél volna*) esetében elmondható, hogy az összetett múlt idejű alakoknál a szám és a személy, valamint az igeidő a lexikális igeen van kódolva, a segédige (*legyen*) szerepe a mód kijelölése. A (4)-es típusú, összetett kötőmódú alakokra a szakirodalomban is meglehetősen kevés figyelem esett, és ezért is különösen fontos, hogy a szöveg olyan formában jelenik meg, amely a morfoszintaktikai értelmezést a helyesírás egyszerűsítésével lényegesen megkönnyíti.

A hatodik rész kérő imákat tartalmaz, amelyek legnagyobb részben Jézus Krisztushoz szólnak, és tipikusan általános érvényűek, azonban van közöttük olyan is, amelyben a bűnök bocsánatára és az örök életre való törekvés konkrétabb helyzetet feltételez: ilyen a haldoklók előtt mondandó ima (p. 69), amelynek funkcióját az eredeti, ima elé írt utasításszöveg adja meg.

A hetedik tematikus egységben úrfelmutatási–áldozási imák szerepelnek, mind a XVI. század első negyedéből, vagyis a kötet egészének merítéséhez képest is egy kisebb intervallumról van szó. Az első szöveg (Uram, nem vagyok

méltó...) a Gömör-kódexből (1516) származik: érdekessége, hogy a jelen kiadás harmadik sora után egy szöveghiányt tartalmaz. Talán szerencsés lett volna a vonatkozó lábjegyzetben egyértelművé tenni, hogy milyen szöveghiányról van szó, ugyanis nem a kódex sérülésével kell számolnunk, hanem sokkal inkább azal, hogy az egykori másoló (esetleg maga a fordító) véletlenül kihagyott egy részt, amely tehát a kódexben eleve nem szerepel. A kérdés azért is érdekes, mert a szerkesztők a bevezetőben (p. 6) foglalkoznak a szövegromlás kérdéseivel, illetve annak okaival, ugyanakkor a bevezetőben erre nem hoznak példákat, a konkrét példák felmerülésekor pedig nem részletezik annak hátterét (lévén hogy a lábjegyzetek egységesen csak a szómagyarázatok megadására, illetve a szöveghiány regisztrálására korlátozódnak). A szűkebb szakma számára az egyes esetek gyakran evidensek, azonban a kiadvány célja ennél szélesebb közönség megszólítása volna.

A nyolcadik tematikus egységben az egyik legfontosabb keresztény ünnepkörhöz kapcsolódó imák, a karácsonyi imák kaptak helyet. Itt összesen két hosszabb ima szerepel, az első a Winkler-kódexből (1506) származó szöveg (Vigasságnak ez napja..., pp. 103–106), amely nemcsak terjedelmével (200 sor), hanem meglehetősen szabályos szerkezetével is. A versszakok 10 sorosak (kivéve a 18. és a 19. versszakot, amelyek 9, illetve 11 sorból állnak), és az egyes sorok néhány kivételtől eltekintve 6 vagy 7 sorosak, sok esetben pedig egy 7-6-7-6 típusú váltakozás is megfigyelhető. Természetesen a szöveg versszakokra illetve sorokra tagolása ismét a szerkesztők munkája, hiszen az eredeti kódexben a szöveg nem így szerepel, ugyanakkor figyelemreméltó, hogy a latin eredeti alapján a magyar szöveg mennyire magától értetődő módon rendezhető szabályos formába, ami egyértelműen mutatja, hogy a korabeli fordítónak igénye volt a költői jellegű fordításra.

A kilencedik rész a kötet terjedelmében második leghosszabb része, és nagyobbítja imákat tartalmaz, vagyis a katolikus hagyomány legfontosabb ünnepköréhez, a húsvéthoz kapcsolódó szövegeket. Az egyes szövegek általában véve hosszabb terjedelműek. Kiemelendők a Winkler-kódexből (1506) származó (Emlékezzél, keresztény..., pp. 131–132) és a Czech-kódexből (1513) származó (Üdvöz légy, ez világnak üdvössége..., pp. 133–144) szövegek, amelyek a mai olvasó számára is élvezhető költői szépséggel bírnak.

A tizedik tematikus egység alkotja a kötet leghosszabb részét: ez különböző Mária-imákat tartalmaz, az olyan közismert, rövidebb szövegektől, mint az Üdvözlégy, egészen a komplex formájú rózsafüzérig eljutva. A Mária-kultusznak természetesen nemcsak a magyar kontextusban, hanem a katolicizmusban általában is kiemelt szerepe van. Ugyanakkor speciálisan a magyar irodalmi hagyományra vonatkoztatva a kérdés azért is fontos, mert a négy legkorábbi szövegemlék közül kettő (Ómagyar Mária-siralom, Königsbergi töredék és szalagjai) is a Máriához kapcsolódik, és a jelen kötetben szereplő szövegek ennek a hagyomány-

nak a továbbélése szempontjából is érdekesek, hiszen számos szöveg hely vagy nyelvi fordulat ismerős lehet az Árpád-kor szöveg emlékeiből is.

A tizenegyedik tematikus egység angyalokhoz és szentekhez való imákat tartalmaz. Az itt szereplő hét szöveg közül az első kettő (pp. 191–192) szól angyalokhoz, a maradék öt pedig mint a Keszthelyi kódexből (1522) származó, szentekhez szóló ima (pp. 193–197), melyeknek szerkezete is azonos: egy bevezető részt a vers, majd maga a szorosabb értelemben vett imádság követ. Bár az imák ismételt az európai imakincs általános tendenciáihoz kapcsolhatók, érdekesség, hogy az utolsó két ima (pp. 196–197) két magyar szenthez, Szent Istvánhoz és Szent Imréhez szól.

A tizenkettedik rész három óvó imát foglal magában, az első kettő ugyanannak az – egyébként Szent Ágostonnak tulajdonított – imának két variánsa, a Gömör-kódexből (1516) illetve a Czech-kódexből (1513), amelyek időben meglehetősen közel vannak egymáshoz. A konkrét nyelvi megformálást illetően is inkább apróbb különbségeket mutatnak, így például jól megfigyelhető, hogy a Czech-kódex szövegében (maga a szöveg Nagyvázsonyból származik) az ö-zés jóval erősebb, mint akár a Gömör-kódexben, akár a mai standard nyelvhasználatban.

A tematikus egységek egymáshoz képesti elrendezésén túlmenően kiemelendő, hogy a kötet kifejezetten szép kiállítású, beleértve a borítóterven és az egyes egységek elején szereplő címlapokat és a tördelést is. Több helyen is találkozunk azzal a jelenséggel, hogy egy szövegnek egymás után több fordítása, variánsa szerepel, és ezek szerencsés esetben ténylegesen egymás mellett jelennek meg (pl. Szent Brigitta negyedik imája, pp. 126–127, *O gloriosa virginum*, pp. 154–155, de akár az egymásra felelő reggeli és esti imádság is, pp. 24–25). Ez a variációk összeolvasását, ami a kötet egyik fő erénye, nagy mértékben megkönnyíti, illetve az olvasó figyelmét felhívja arra, hogy variánsokról van szó. Ezt a lehetőséget nyilvánvalóan korlátozza az, hogy egyes imák hosszabbak egy oldalnál, így ez az optimális elrendezés nem mindig lehetséges, van azonban olyan is, amikor kivitelezhető lett volna, ennek ellenére – érthetetlen módon – mégsem történt meg (ilyen a két *Magnificat*, pp. 37–38).

Igen dicséretes módon a kötet nagyon pontos jegyzéket ad (p. 8) az illusztrációkról. Ennek fényében viszont különösen fájó hiány a közölt szövegek alapjául vett szövegkiadások listájáé, ugyanis bár az egyes szövegek alatt a locus pontosan meg van adva, és így a kódexekben jártas olvasó számára az eredeti szöveg hely visszakereshető, a filológiai pontosság és a korrekt tudományos gyakorlat értelmében az elsődleges források megadása nélkülözhetetlen. Ez még olyan nyelvtudományi munkák esetében is fennáll, ahol a forrásokból csak néhány mondatnyi példa szerepel valamely jelenség illusztrációjaként, teljes szövegrészek feldolgozásánál fokozottan igaz. Ez részben természetesen a szerkesztők és a lektor felelőssége, ugyanakkor a kiadó részéről is meglehetősen felületességre u-

tal. Egyértelműen kiadói hanyagságra megy vissza viszont az, hogy a kiadás év-száma egy az egyben lemaradt a kiadványról.

Mindezen kritikai észrevételeket figyelembe véve is elmondható ugyanakkor, hogy összességében véve egyértelműen olyan munkát kapunk kézhez, amely a maga műfajában mind szakmai színvonalát, mind élvezhetőségét tekintve egyedülálló, és egyúttal azt a talán nem túl hiú reményt is felébreszti, hogy ezen a kiváló példán nekibátorodva a régi magyar irodalom nehezebben megközelíthető, a szélesebb olvasóközönség számára pedig éppen ezért eddig rejtve maradt érdekes termékei is hasonló formában napvilágra kerülnek majd.

BACSKAI-ATKARI, JULIA

Katona Hajnal Tünde: Nyelvi attitűd és jogismeret erdélyi magyar közösségekben. Szociolingvisztikai vizsgálat

A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai 10.

Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Sepsiszentgyörgy. 2016. 376. o.

Katona Hajnal Tünde doktori értekezésének kiadásra átdolgozott változata Nyelvi attitűd és jogismeret erdélyi magyar közösségekben címmel 2016-ban jelent meg az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó gondozásában. A monográfia egy szociolingvisztikai vizsgálat eredményeire alapozva arra keresi a választ, hogy milyen attitűdök fűződnek az anyanyelvhasználathoz illetve a kodifikált nyelvi jogokhoz, valamint mely tényezők befolyásolják az adatközlők viszonyulásmódját.

Az Előszót, valamint a Köszönetnyilvánítást követően a Bevezetés című fejezetben a nyelvhasználati szintér, nyelvi attitűd, nyelvi jogok kérdésköreiről olvashatunk. Szintén a bevezető fejezetben kerül bemutatásra a romániai magyar közösség nyelvi jogi helyzete a Regionális és kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálást megelőző (1945–2007), valamint a ratifikálást követő (2007–2012) időszakban.

A következő fejezetben ismerteti a szerző a kutatás során megfogalmazott hipotéziseit, a kutatás körülményeit (minta, módszerek, eszközök, helyszínek, adatközlők), a felmerülő problémákat. A vizsgálat fő eszköze egy kérdőív volt, melynek lekérdezése 2012 februárja és 2013 áprilisa között történt három régió kilenc településén. Egy-egy régió a tömbben (Hargita megye) és a szórványban élő (Hunyad megye) magyarságot képviselte, egy régióban pedig a magyarság a lakosságnak megközelítőleg felét képezi (Maros megye). A kérdőív 42 kérdésből állt, nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott. A kérdőíves vizsgálat mellett az adatgyűjtés másik módszere a résztvevő megfigyelés volt.

A kérdőíves felmérés mintája nem reprezentatív. A vizsgálatban összesen 180 adatközlő vett részt (régióként 60, 30 városi és 30 falusi környezetben élő személy), mely két korcsoportba sorolható: 20–35 éves, valamint 45–60 éves. A szer-